

Primljeno: 22-01-2018

Org. jed. Prilog Broj
10-5/1 - 2018

RAZRED ZA FILOLOŠKE ZNANOSTI

Broj: 05-02/1-2018.

Zagreb, 22. siječnja 2018.

Akademik Zvonko Kusić, predsjednik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti
- O v d j e -

Predmet: Povjerenstvo/Radna skupina za recenziju predmeta Hrvatski jezik (te hrvatska i svjetska književnost) u prijedlogu Cjelovite kurikularne reforme

Poštovani gospodine Predsjedniče Hrvatske akademije,

Na Vaš poticaj, sredinom prosinca 2017. osnovali smo Povjerenstvo/Radnu skupinu koja će recenzirati predmet **Hrvatski jezik (te hrvatska i svjetska književnost)** u CKR. U Povjerenstvo je ušlo 10 članova iz Razreda za filološke znanosti (akad. Stjepan **Damjanović**, prof. dr. Mario **Grčević**, član suradnik, prof. dr. Andela **Frančić**, čl. sur., akad. Mislav **Ježić**, dr. Amir **Kapetanović**, čl. sur., akad. August **Kovačec**, dr. sc. Jela **Maresić**, upraviteljica Zavoda za lingvistička istraživanja HAZU, akad. Ranko **Matasović**, prof. dr. Mira **Menac-Mihalić**, čl. sur., akad. Darko **Novaković**) te dvoje članova iz Razreda za književnost HAZU (akad. Krešimir **Nemec**, akad. Dubravka **Oraić Tolić**).

Svi članovi Povjerenstva dobili su novu verziju prijedloga CKR za predmet Hrvatski jezik (te hrvatsku i svjetsku književnost) kako bi se pripremili za raspravu. Na prvom sastanku Povjerenstva (/Radne skupine) **4. siječnja 2018.** raspravljaljalo se načelno o glavnim pitanjima u vezi s predmetom pa je dogovoren da svaki član neovisno formulira odgovore na pitanja iz Upitnika (napiše recenziju). Odgovori od desetorice članova (dvojica su bila sprječena objektivnim okolnostima) supostavljeni su za svako pojedino pitanje, a na idućoj sjednici **12. siječnja 2018.** odlučeno je, nakon rasprave, da uža skupina članova Povjerenstva (akad. Matasović, akad. Nemec i akad. Oraić Tolić) pokuša formulirati jedinstvene odgovore na Upitnik. Na trećem sastanku Povjerenstva **19. siječnja 2018.**, na kojem je bio prisutan i predsjednik Hrvatske akademije g. akad. Z. Kusić, prihvaćen je – nakon rasprave – zajednički tekst naše Recenzije predmeta Hrvatski jezik u CKR.

U prilogu Vam dostavljamo tekst zajedničke **recenzije** predmeta **Hrvatski jezik (te hrvatska i svjetska književnost)** u prijedlogu Cjelovite kurikularne reforme.

U točki br. 8 akademik **Mislav Ježić** traži da se, između treće i četvrte alineje, doda njegovo **izdvojeno mišljenje** koje glasi:

- *priłożen prijedlog lettire velikim dijelom ne bi bio loš kada većina ključnih djela ne bi bila u izbornoj lektiri. I domaća, a pogotovu svjetska. Kanon hrvatske književnosti je nužan, no i kanon svjetske je neophodan. Marulić ovaj put jest u obveznoj lektiri, ali Bibliju (u izboru) nije. A tko može razumjeti Juditu, Suzanu, Davidijadu ili Evangelistarum Marulićev bez Biblike? Homerski spjevovi (u izboru) nisu obvezni. A tko može razumjeti bez njih Vergilija, ili aluzije u Osmanu, ili u Joycea (Ulysses), ili u Girodouxa (La guerre de Troie n'aura pas lieu), ili u Marinkovića (Kiklop)...? Moglo bi se tako kao ključeve mnogih drugih djela navoditi Petrarcu, Cervantesa, Goethea itd. U hrvatskoj književnosti, tko ne pozna Marulića, neće razumjeti zašto se na nj pozivaju Hektorović ili Zoranić. A tko ne pozna Gundulića, neće razumjeti npr. Mažuranića. Zato postoji kanon, utemeljen na književnopovijesnom razumijevanju književnosti i kulture, a*

bez njega nema naobrazbe. Zbog toga takve autore i djela svakako treba uvrstiti u obveznu literaturu.

Većina članova Radne skupine smatra da u zajednički tekst to ne bi trebalo posebno dodavati jer su neki elementi već sadržani u zajedničkom tekstu, ali na različitim mjestima. Drugi smatraju da i nastavnicima treba ostaviti mogućnost da svojim znanjem i naobrazbom utječu na učeničku lektiru.

S osobitim poštovanjem,

U ime Povjerenstva za recenziju predmeta Hrvatski jezik
(te hrvatska i svjetska književnost) u CKR

Tajnik Razreda za filološke znanosti HAZU

akademik August Kovačec

Prilog: kao u tekstu

AK/si

Upitnik za recenzije predmetnih kurikuluma

1. Jesu li ishodi učenja i sadržaji primjereni razvojnoj dobi učenika?

1 – neprimjereni	2 – <u>donekle primjereni</u>	3 – uglavnom primjereni	4 – u potpunosti primjereni
------------------	-------------------------------	-------------------------	-----------------------------

Obrazložite što treba promijeniti u slučaju da je Vaš odgovor 1., 2., ili 3.

Nažalost, autori kurikula odabrali su model obrazovanja u kojemu su primarni cilj „ishodi učenja“, a ne sadržaji znanja. Ključna riječ cijelog modela „ishodi“ vrlo je neodređena, pa cijeli model pati od općenitosti, formalističan je i teško prohodan, što otežava smislenu ocjenu primjerenoosti dobi učenika. Ishodi učenja naime moraju biti primjereni sadržaju koji se poučava. Izbor sadržaja i pristup sadržajima moraju pak biti primjereni dobi učenika, a u odabranom pristupu premalo je sadržaja, jer se kurikulni dokument iscrpljuje u nabranju ishoda učenja. Ti su ishodi formulirani općenito i (često) repetitivno, te se doimaju više kao popis dobrih želja nego kao osmišljen sustav koji je moguće primijeniti u nastavi Hrvatskoga jezika. Čak i ako se prihvati takav pristup, može se tvrditi da su neki ishodi ipak neprimjereni dobi učenika, npr. npr. A.1.6 : „postiže potpuno razumijevanje poruke na mjesnome govoru i postavlja pitanja te uočava razliku između hrvatskih narječja i govora“ - smatramo da je to neprimjereno čak i za iznimnu razinu usvojenosti u prvom razredu osnovne škole. Također, posve je neprimjereno da bi učenici trećega razreda osnovne škole (A.3.4) trebali pisati tekstove prilagođene "za objavu u elektroničkim medijima" ili "kraće novinske tekstove".

Tablice i taksonomija – preuzeti iz tehničkog i STEM područja – nisu primjereni za predmetno područje književnosti. U tablicama uočavamo brojna ponavljanja po načelu „copy-paste“, obilje fraza, nejasnoća i zamoran didaktički metajezik.

2. Jesu li sadržaji i ishodi učenja primjereni broju sati nastave?

1 – neprimjereni	2 – <u>donekle primjereni</u>	3 – uglavnom primjereni	4 – u potpunosti primjereni
------------------	-------------------------------	-------------------------	-----------------------------

Obrazložite što treba promijeniti u slučaju da je Vaš odgovor 1., 2., ili 3.

Primjerenošć broja sati nastave svakoga predmeta ovisi o razmjeru broja sati u satnici svih predmeta. Predmet Hrvatski (koji obuhvaća jezik, književnost, kulturu, stvaralaštvo, komunikaciju i medije) svakako ne bi zbog važnosti i opsega smio imati manju satnicu od ikojega drugoga predmeta. Ne samo Finska nego i neke druge maloljudne zemlje poput Hrvatske svoj nacionalni jezik predaju sedam sati tjedno u osnovnoj i srednjoj školi, a veliki francuski jezik također se, barem u Francuskoj, predaje kao najvažniji od svih predmeta.

Dobro je što prva četiri razreda osnovne škole imaju prilagodljivu organizaciju nastave bez fiksnoga rasporeda, što će nastavnicima omogućiti da više pozornosti posvete hrvatskomu jeziku kako bi ostvarili ishode učenja. Međutim, mišljenja smo da bi u višim razredima osnovne škole i u srednjim školama satnicu hrvatskoga trebalo povećati barem za jedan sat tjedno. Inače postoji opasnost da se zbog dobrodošlog naglaska na komunikacijskim kompetencijama i ishodima učenja povezanim s medijskom kulturom zanemari nastava gramatike hrvatskoga standardnog jezika i književnosti, što se nikako ne bi smjelo dogoditi.

3. Jesu li sadržaji i ishodi učenja relevantni i utemeljeni na znanstvenim spoznajama predmetnog područja?

1 – ne	2 – donekle	3 – <u>uglavnom</u>	4 – u potpunosti
--------	-------------	---------------------	------------------

Obrazložite što treba promijeniti u slučaju da je Vaš odgovor 1., 2., ili 3.

Forma tablica s ishodima učenja ne omogućuje recenzentu da dovoljno dozna o sadržajima i njihovoj znanstvenoj utemeljenosti, no to je osnovni problem čitavog kurikulnog dokumenta koji recenziramo. Izostao je čak i popis relevantne znanstvene i stručne literature koji bi u tom pogledu mogao poslužiti kao pomoćni orientir (takav je popis, premda manjkav, bio dijelom verzije kurikula iz 2016.). To ne znači da autori kurikula ne znaju dovoljno o suvremenoj lingvistici, kroatistici i povijesti književnosti, samo se o tome može tek posredno zaključivati. Primjerice, način na koji su formulirani ishodi učenja upućuje na zaključak da su autori dokumenta upoznati sa suvremenim znanstvenim spoznajama o naravi standardnog jezika i njegovu odnosu prema dijalektima i drugim nestandardnim idiomima.

Pa ipak, u tekstu ima nesuvislosti, a koriste se i znanstveno neutemeljeni pojmovi, npr. na str. 7: „Polazišta su koncepcije suvremene teorije učenja važne za razvoj višestruke pismenosti i društveno-kultурне svijesti“; što je „društveno-kulturalna svijest“? Također, rabi se neujednačena, neprecizna, pa čak i pogrešna terminologija (npr. termini „zavičajni idiom“, „zavičajni jezik“ i „zavičajni govor“; termin „geografsko nazivlje“ pogrešno se rabi u značenju „zemljopisna/geografska imena“).

Autori kurikula trebali bi još jednom redigirati tekst i otkloniti takve nedosljednosti i nesuvislosti.

Na području književnosti nije jasno je li pristup književnoj građi kronološki ili nije. U predloženome modelu nema jamstva da će učenici dobiti cjelovit uvid u povjesni razvoj hrvatske književnosti niti u kanon neprijepornih estetskih vrijednosti.

4. Jesu li domene potrebne za predmetno područje dobro zastupljene?

1 – ne	2 – donekle	<u>3 – uglavnom</u>	4 – u potpunosti
--------	-------------	---------------------	------------------

Obrazložite što treba promijeniti u slučaju da je Vaš odgovor 1., 2., ili 3.

Pojam „domene“ nigdje u kurikulu nije jasno definiran, a spominje se samo na str. 168, gdje se ne tumači. Stoga recenzentima preostaje da nagađaju kako se pod „domenama“ misli na područja „hrvatski jezik i komunikacija“, „književnost i stvaralaštvo“ te „kultura i mediji“. Iz prijedloga kurikula nije razvidno u kojim će se omjerima i u kojim obrazovnim razdobljima pozornost u nastavi posvećivati pojedinim domenama. To je u potpunosti prepusteno odluci nastavnika koji će samostalno odlučivati kako ostvariti ishode učenja. Bilo je ipak potrebno dati neke smjernice i preporuke o omjerima u vremenu koje se posvećuje pojedinim domenama, pri čemu je posve jasno da se tih smjernica ne će biti moguće podjednako strogo držati u svim školama i u svim obrazovnim razdobljima. Pozitivno je što su u ovom kurikulu osobito dobro zastupljene domene razvijanja komunikacijskih kompetencija; dobro je što je naglasak stavljjen na razvijanje argumentacijskih strategija i provjere izvora informacija; u tome se sastoji najveći napredak ovoga kurikula u odnosu na dosadašnje programe nastave Hrvatskoga jezika.

5. Sadrži li kurikulum odgovarajući omjer širine i dubine znanja, vještina i stavova iz predmetnog područja?

1 – ne	2 – donekle	3 – <u>uglavnom</u>	4 – u potpunosti
--------	-------------	---------------------	------------------

Obrazložite što treba promijeniti u slučaju da je Vaš odgovor 1., 2., ili 3.

Zbog nespretno odabranog formata koji se temelji na ishodima učenja, a ne na sadržajima, teško je procijeniti omjer širine i dubine znanja, jer nisu navedena znanja koja će učenici steći u obrazovnom procesu.

Bitno je ipak utvrditi jamči li kurikul hrvatskoga jezika da će učenici na kraju obrazovanja naučiti hrvatski standardni jezik kako bi njime mogli uspješno sudjelovati u javnoj komunikaciji. Usprkos nespretnim formulacijama kroz ishode učenja (umjesto kroz sadržaje koje učenici moraju naučiti), smatramo da ovaj dokument u tom smislu zadovoljava. Pa pak, moramo upozoriti na sljedeće:

1. Pravopisna pitanja iznimno su malo zastupljena od 5. do 8. razreda (tek u 7. razredu obrađuje se npr. pisanje zareza i kratica). U ovakvoj artikulaciji ishoda i sadržaja teško je osjetiti hoće li biti napravljen neki bitan iskorak u poboljšavanju pismenoga i usmenoga izražavanja učenika. Trebalo bi točno navesti koji će se dijelovi pravopisa usvajati i kada.
2. Ovladavanje nekim važnim gramatičkim kategorijama, čija je uporaba sve rjeđa u suvremenom standardnom jeziku (imperfekt i aorist), koncentrirano je u 6. razredu osnovne škole (pod ishodima učenja A.6.5.), gdje se kao ishod učenja očekuje da će učenici pravilno rabiti te kategorije; isto se odnosi na kondicional prvi (kondicional drugi je iz nekog razloga izostavljen) te na glagolske priloge i pridjeve; smatramo da bi pod ishode učenja u višim razredima trebalo dodati analizu pravilne tvorbe i uporabe imperfekta, aorista, glagolskih priloga i pridjeva, te kategorija koje se u predloženom tekstu kurikula ne spominju (kondicional drugi, optativ, određeni i neodređeni pridjevi): riječ je o kategorijama koje su sastavni dio norme hrvatskoga standardnog jezika i njihovu pravilnu tvorbu i uporabu učenici moraju savladati do kraja obrazovnog procesa.
3. Naglasna norma hrvatskoga jezika posve je izostavljena iz kurikula; od učenika se ne očekuje ni da će znati za postojanje četiriju hrvatskih naglasaka, a kamoli da će ih znati prepoznavati i pravilno koristiti. Iako potpuno ovladavanje četveronaglasnim sustavom hrvatskoga standarda

zacijelo više nije realno očekivati ni od učenika koji završe gimnaziju, u kurikul bi svakako trebalo dodati upoznavanje s osnovama standardne akcentuacije (najbolje u osmom razredu osnovne škole i prvom i/ili drugom razredu srednje). Također su iz kurikula posve izostavljene klitike i ovladavanje njihovom pravilnom uporabom (na fonološkoj i sintaktičkoj razini), te bi i to trebalo dodati (u istom obrazovnom ciklusu kada se uči o četveronaglasnom sustavu standardnoga jezika).

4. Padežni sustav hrvatskoga jezika obrađuje se u petom razredu osnovne škole (ishod A.5.5.) i samo se od učenika koji ispune najviše ishode učenja očekuje da „uočavaju različite oblike iste riječi“; analiza padežnih funkcija i strukture padežnoga sustava trebala bi biti bolje zastupljena u kurikulu. To vrijedi i za rekciju prijedloga i glagola, čemu je u predloženom tekstu kurikula posvećeno premalo pozornosti (a radi se o temama bitnima za ovladavanje standardnim jezikom).
5. Tvorba i uporaba pasiva odgođena je sve do 1. razreda srednje škole (A 1.5), no nigdje se ne problematizira tvorba i uporaba različitih bezličnih konstrukcija, koje su u hrvatskom standardnom jeziku češće od pasiva.
6. Na području književnosti prevelika je izbornost u lektiri. Na taj se način ostavlja prostor za improvizaciju s opasnošću od snižavanja estetskih mjerila.
7. Prisutna je tendencija smanjivanja kanonskih naslova u obveznom dijelu, a time i nedopustiv prijezir prema tradiciji i nespornim vrijednostima; s popisa cjelovitoga čitanja u gimnaziji izbačeni su Kranjčević, Ujević, Nazor, Šop i Ivo Andrić; nema nijednoga velikoga modernog romana (*Proljeća Ivana Galeba, Kiklop, Mirisi, zlato, tamjan*).

6. Omogućava li kurikulum, posebice prijedlozi u poglavljima F i G (Učenje i poučavanje, Vrednovanje) stjecanje navedenih ishoda učenja?

1 – ne	2 – donekle	3 – <u>uglavnom</u>	4 – u potpunosti
--------	-------------	---------------------	------------------

Obrazložite što treba promijeniti u slučaju da je Vaš odgovor 1., 2., ili 3.

Razlikovanje pojmova „vrednovanje za učenje, vrednovanje kao učenje i vrednovanje naučenoga“ prilično je nejasno obrazloženo. Većina teksta u poglavlјima E, F i G svodi se na opća mjesta i trivijalnosti s kojima je teško ne složiti se (primjer: „ Odgojno-obrazovni ishodi ostvaruju se iskustvenim, problemsko-stvaralačkim, istraživačkim i projektnim učenjem i poučavanjem, osobito individualnim, individualiziranim pristupom i suradničkim oblicima rada te svrhovitom uporabom informacijske i komunikacijske tehnologije“). Kada god je moguće, u završnom bi tekstu kurikula trebalo izbjegavati takve trivijalnosti.

Također, valjalo bi u uputnik vratiti pregled ishoda učenja onako kako je bio razrađen u inačici iz 2016. godine. Izbacivanje pregledne tablice s ishodima znatno otežava praćenje kurikula, što će dovesti do nesnalaženja kod nastavnika.

Postavlja se pitanje tko će, kada i kako napisati udžbenike i ostale nastavne materijale.

7. Slijede li predloženi ishodi učenja i ostali elementi kurikuluma, europske i svjetske preporuke za predmetno područje?

1 – ne	2 – donekle	3 – uglavnom	4 – u potpunosti
--------	-------------	--------------	------------------

Obrazložite što treba promijeniti u slučaju da je Vaš odgovor 1., 2., ili 3.

Ne postoje „europske i svjetske preporuke“ za predmetno područje hrvatskoga jezika.

8. Predložite i ostale izmjene ukoliko ih smatrati nužnima.

Da bi se ova recenzija mogla smatrati pozitivnom, autori kurikula moraju ga ispraviti i dopuniti na sljedeći način:

1. Budući da ovladavanje uporabom nekih važnih pojmoveva i kategorija hrvatskoga standardnog jezika nije uopće uvršteno u popis ishoda učenja u predloženom kurikulu (v. opaske pod točkom 5), dokumentu autori obvezno moraju dodati još jedan dodatak (zajedno s popisom obvezne i izborne lektire): popis pojmoveva i kategorija gramatike hrvatskog standardnog jezika čijom će pravilnom uporabom učenici ovladati na kraju obveznog procesa. Taj dodatak treba podijeliti po obrazovnim ciklusima na sličan način kao što je učinjeno s popisom obvezne i izborne lektire.
2. Treba načelno odrediti omjer koliko će sati u pojedinim obrazovnim razdobljima biti posvećeno jeziku, koliko književnosti, a koliko komunikacijskim kompetencijama i medijskoj kulturi. U tome se određena sloboda može prepustiti procjeni nastavnika kako će ostvariti zadane ishode učenja, no jasne smjernice se moraju postaviti (primjerice: u petom razredu osnovne škole između 30 i 60 % nastave bit će posvećeno usvajanju gramatike i pravopisa hrvatskoga standardnog jezika).
3. Umjesto termina „kurikulum“ koji nije tvoren u skladu s pravilima o prilagodbi latinskih riječi hrvatskomu standarnom jeziku, u lektoriranoj i recenziranoj verziji kurikulnih dokumenata treba sustavno i dosljedno koristiti termin „kurikul“.
4. Na području književnosti treba:
 - pojasniti kada se stječu književnoteorijske i metodološke kompetencije, a kada znanja o načinima historiografskog izlaganja

- građe (stilske formacije, pravci, škole) te znanja o specifičnostima u razvoju hrvatske književnosti (preporod/romantizam; „kašnjenje“ realizma);
- uvrstiti u kanon obveznih djela za čitanje u gimnaziji Kranjčevića, Ujevića, Nazora, Andrića koji su sada u izbornoj literaturi te barem jedan moderni roman, primjerice – *Kiklop* Ranka Marinkovića ili *Mirisi, zlato, tamjan* Slobodana Novaka; u skladu s time, u četvrtom i petom ciklusu za gimnazije treba biti deset (10) književnih djela koja se moraju pročitati tijekom godine, umjesto dosadašnjih osam.
 - uvrstiti u izbornu literaturu priznata djela suvremenih ruskih pisaca koja postoje u hrvatskome prijevodu (Brodskej, Pelevin, Lj. Ulickaja);
 - uvrstiti popis znanstvenih i stručnih djela na temelju kojih je kurikulum izrađen.

9. Vaš zaključni stav o predloženom kurikulumu.

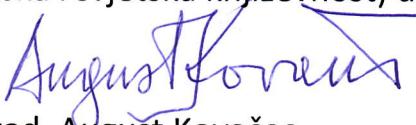
Osnovni je problem, na koji je upozoravano i u recenzijama prve verzije kurikula za jezične predmete, što se ustraje na svođenju cijelog kurikula na tablice s ishodima učenja čiji je oblik zadan za sve predmete. Uopće ne bi trebalo biti samozaumljivo da je isti format izrade kurikulskih dokumenata primjenljiv na sve predmete i u svim obrazovnim razdobljima, no to je očito nešto u što inicijatori CKR-a čvrsto vjeruju, te ih nijedna recenzija u njihovoј vjeri ne će pokolebiti. Ako se već inzistira na svođenju kurikula na propisane tablice s ishodima učenja, onda treba barem paziti da takav dogmatski pristup napravi što manje štete u hrvatskom obrazovnom sustavu. I sami autori kurikula za hrvatski jezik trudili su se, koliko su u zadanom okviru mogli, da sastave prihvatljiv dokument koji se, ako se ne želi sve raditi ispočetka, može priхватiti nakon izmjena koje se traže u točki 8.

U Zagrebu, 19. Siječnja 2017.

U ime Povjerenstva za recenziju predmeta

Hrvatski jezik

(te hrvatska i svjetska književnost) u CKR

Akad. August Kovačec